

62 sätt att möjliggöra hållbar konsumtion

En samling exempel från forskning inom Mistra
Sustainable Consumption

Åsa Svenfelt
Eskil Engström
Hanna Eggestrand Vaughan
Emma Gerdin

Mistra Sustainable Consumption,
Rapport 1.16

KTH
Skolan för arkitektur och samhällsbyggnad (ABE)
Institutionerna Hållbar utveckling, miljövetenskap och teknik samt Samhällsplanering och miljö

ISBN: 978-91-8040-202-6

TRITA: TRITA-ABE-RPT-229

Referens till rapporten: Svenfelt, Å., Engström, E., Eggestrand Vaughan, H., Gerdin, E. (2022) 62 sätt att möjliggöra hållbar konsumtion. En samling exempel från forskning inom Mistra Sustainable Consumption. Mistra Sustainable Consumption, Rapport 1.16 Stockholm: KTH.

Innehållsförteckning

Introduktion	5
Metod och material	7
Resultat	9
Avslutande reflektion	28
Referenser	31

Förord

Den här rapporten är en sammanställning av forskning inom forskningsprogrammet Mistra Sustainable Consumption, om hur hållbar konsumtion skulle kunna möjliggöras.

Sammanställningen är inte på något sätt heltäckande, men ger en bild av den mångfald av idéer och förslag som det skrivits om i programmets forskningsrapporter och vetenskapliga artiklar. Författarna till denna rapport är ansvariga för uttolkningen av forskarnas resultat samt de slutsatser som dras.

Författarna vill tacka Karin Bradley, Göran Finnveden, Mikael Klintman, Jörgen Larsson och Oksana Mont för värdefulla kommentarer. Vi vill även tacka alla forskare i programmet för att de delat med sig av sina forskningsresultat och ställt upp på att bli intervjuade.

Stockholm den 7e april 2022

Åsa Svenfelt, KTH

Projektledare

Summary

Consumption in Sweden is currently far from sustainable because the goods we consume cause extensive negative consequences for both people and the environment. Within the Mistra Sustainable Consumption research program, researchers have identified a number of ways in which living and consuming, in the areas of food, vacation and home furnishing, could help achieve more sustainable consumption. Within the program, research has also been conducted regarding how these so-called practices could be made possible, and by what means. The researchers investigated how sustainable consumption could be achieved through initiatives among citizens-consumers and civil society, innovative business models and through policy innovations. In this report, these proposals and ideas from the research have been gathered, with the aim of creating a toolbox with examples of governance and change towards sustainable consumption. We have called these "enablers" because they can enable sustainable consumption in various ways. 62 enablers are presented. They focus on private consumption and mainly on sustainable eating, furnishing, and vacationing, but also on enabling sustainable and reduced consumption in general. There are also a few enablers that relate to public consumption, especially when it comes to school meals. The collection of examples are not to be seen as recommendations, but can be used as inspiration for politicians at both national and local level, for decision-makers at companies and in authorities, and for organizations in civil society.

Sammanfattning

Konsumtionen i Sverige är just nu långt ifrån hållbar. De varor vi konsumerar orsakar omfattande negativa konsekvenser för både människor och miljön. Inom forskningsprogrammet Mistra Sustainable Consumption har forskarna identifierat ett antal sätt att leva och konsumera inom områdena mat, semester och heminredning som skulle kunna bidra till att åstadkomma mer hållbar konsumtion. Forskarna undersökt hur hållbar konsumtion skulle kunna komma till stånd genom initiativ bland medborgar-konsumenter och civilsamhälle; samt genom innovativa affärsmodeller och policyinnovationer. I denna rapport har dessa förslag och idéer från forskningen sammanställts, med syfte att skapa en verktygslåda med exempel på styrning och förändring mot hållbar konsumtion. Vi har benämnt dessa ”möjliggörare”, för att de på olika sätt kan möjliggöra hållbar konsumtion. 62 möjliggörare presenteras. De har fokus på privat konsumtion och främst på hållbart ätande, inredning och semester, men även möjliggörare av hållbar och minskad konsumtion överlag. Det finns några som rör offentlig konsumtion, framför allt vad gäller skolmåltider. Exempelsamlingen ska inte ses som rekommendationer, utan tanken är den ska kunna användas som inspiration för politiker på både nationell och lokal nivå, för beslutsfattare på företag och på myndigheter, samt för organisationer inom civilsamhället.

Introduktion

Konsumtionen i Sverige är just nu långt ifrån hållbar. De varor vi konsumerar orsakar omfattande negativa konsekvenser för både människor och miljön. Det gäller till exempel användning av mark, förlust av biologisk mångfald, användning av icke-förnybara resurser som metaller, användning av färskvatten och utsläpp av miljögifter.¹ Klimatpåverkan är också en stor del av problemet. Svenskarnas konsumtion ger upphov till ca 9 ton koldioxidkvivalenter (CO₂e) per person och år i snitt.² En stor del, ca 60 %, av klimatutsläppen genereras utanför Sverige eftersom vi importerar och konsumerar varor producerade i globala värdekedjor.³

För att vara i linje med Parisavtalet⁴, där det handlar om att begränsa den globala uppvärmningen till långt under 2 grader med ambitioner om 1.5 graders temperaturökning, behöver de genomsnittliga utsläppen av växthusgaser per person i världen komma ner till mellan -0,3 och 3,3 ton CO₂e år 2050.⁵ Utsläppen är inte jämnt fördelade mellan länder, grupper eller regioner. Det varierar till exempel inom Sverige avseende till exempel kön⁶ och inkomst. Enligt en rapport från Oxfam stod de 10 % av svenskarna med högst inkomst för 24 % av utsläppen.⁷

Den ohållbara konsumtionen skapar också negativa effekter på människors hälsa och välbefinnande, både där varorna konsumeras och där den produceras. I rika länder som Sverige orsakar till exempel överkonsumtion

av ohälsosamma livsmedel ohälsa bland befolkningen, i produktionsländer kan t.ex. produktionen vara associerad med exploatering av arbetare.⁸

Det behövs med andra ord omfattande förändringar för komma till rätta med problemen och att åstadkomma hållbar konsumtion. Forskningsprogrammet Mistra Sustainable Consumption har fokuserat på möjliga vägar framåt och identifierat ett antal potentiellt hållbara praktiker inom områdena mat, semesterande och heminredning.⁹ Dessa praktiker kan handla om att hitta nya sätt att konsumera, eller att förändra sin livsstil och förhållandet till konsumtion. Forskning har visat att det inte räcker med bara teknikutveckling och miljösmarta produkter, det behövs också förändringar i vad och hur mycket vi konsumerar.⁵ En del av programmet har därför identifierat praktiker som lägger fokus på att byta ut miljö- och hälsobelastande produkter och tjänster till mer resurseffektiva och hälsosamma alternativ *men även* praktiker som innebär att minska konsumtionsvolymen av miljöbelastande varor och tjänster.

En annan del av programmet har varit inriktat på att undersöka hur dessa praktiker skulle kunna möjliggöras, och med vilka medel. I ett antal vetenskapliga artiklar och rapporter har forskarna undersökt hur hållbar konsumtion skulle kunna komma till stånd genom:

- initiativ bland medborgar-konsumenter och civilsamhälle, ett

¹ Brown m.fl. 2021, Carlsson-Kanyama m.fl. 2019.

² SCB, 2021

³ Brown m.fl., 2021

⁴ UN 2015

⁵ Larsson m.fl., 2021; Hagbert m.fl. 2019

⁶ Carlsson-Kanyama m.fl. 2021

⁷ Oxfam 2020

⁸ Köksal m.fl. 2017

⁹ Kamb m.fl. 2019; Thorson m.fl. 2019; Lehner m.fl. 2019.

arbetspaket som letts av professor
Mikael Klintman vid Lunds
universitet

- innovativa affärsmodeller, ett
arbetspaket som letts av professor
Oksana Mont vid Lunds universitet
- policyinnovationer för hållbar
konsumtion, ett arbetspaket som
letts av docent Jörgen Larsson vid
Chalmers tekniska högskola

Vi har valt att kalla de
åtgärder/förändringar/strategier/styrmedel
som samlats in för ”möjliggörare”, för att de
på olika sätt kan möjliggöra hållbar
konsumtion. Möjliggörarna kan ses som svar
på *hur* hållbara konsumtionspraktiker som
identifierats skulle kunna bli mainstream,
d.v.s. bli det vanliga sättet att
konsumera/leva hållbart.

Syftet med denna rapport är att
sammanställa de möjliggörare som det
bedrivits forskning om inom Mistra
Sustainable Consumption. Tanken är att
skapa en verktygslåda med exempel på
styrning och förändring mot hållbar
konsumtion. Exempelsamlingen ska kunna
användas som inspiration och guida till
vidare läsning för politiker på både nationell
och lokal nivå, för beslutsfattare på företag
och på myndigheter, samt för organisationer
inom civilsamhället. De insamlade
möjliggörarna har också använts i
programmets arbete med att forma flexibla
färdplaner mot hållbar konsumtion. De
kommer även att utgöra underlag för
planerad forskning om effektivitet,
paketering och acceptans för styrmedel.

Metod och material

Insamlingen av möjliggörare har skett i flera steg som en del av programmets syntesarbete. Eftersom många av programmets resultat som berör möjliggörare publiceras under 2021 och 2022, samlades möjliggörare som identifierats eller skulle undersökas inom programmet in direkt från forskarna under 2020. Dessa möjliggörare har därefter bearbetats, och kompletterats under 2021 allteftersom forskningen publicerats. Vi har under 2021 även intervjuat forskarna för att be om beskrivningar av möjliggörare och vad som har publicerats om dem inom programmet.

Forskningen i programmet har i huvudsak koncentrerats till privat konsumtion och främst för hållbart ätande, inredande och semesterande. Därutöver har vi identifierat några möjliggörare som verkar på flera konsumtionskategorier och på minskad konsumtion. Vi har även gjort vissa undersökningar som rör offentlig konsumtion, framför allt vad gäller skolmåltider. Möjliggörarna har klassificerats i enlighet med kategorierna: Administrativa; Dialog och samarbete; Ekonomiska; Forskning och utveckling; Konsumentmakt; Kunskap och stöd; Påverka konsument/medborgare; Påverka utbudet; Samhällsplanering och Sprida goda exempel (se Tabell 1 nedan). Kategorierna bygger på en kombination av tre andra klassificeringar hämtade från översikter av styrning mot hållbar konsumtion, nämligen ”Styrmedel och andra insatser för att minska svensk

konsumtions påverkan på hälsa och miljö i andra länder” av Persson med flera¹⁰; ”Styrmedel för hållbar matkonsumtion” av Röös med flera¹¹, samt ”Metoder för att ändra kostvanor - Fokus på insatser för att minska konsumtion av animalier” av Lindahl och Jonell¹². För vårt omfång, som är bredare än bara politisk styrning, behövdes en del kompletteringar och justeringar. Vi har valt att inte använda ordet styrmedel i tabellen utan bara indikerat administrativa och ekonomiska möjliggörare, detta eftersom den som genomför möjliggöraren ibland kan vara både en offentlig och en privat aktör. Vi har också kompletterat med kategorien ”konsumentmakt” för att få med initiativ från medborgar-konsumenter, och dessutom introducerat kategorin ”påverka konsument/medborgare” och gjort en skillnad på denna och att påverka utbudet. Anledningen är att vi ville kunna diskutera ansvaret och särskilja när konsumenten själv väljer, oavsett om hen blir knuffad i en viss riktning, och när valet redan gjorts åt konsumenten och varor till exempel tagits bort ur sortimentet.

¹⁰ Persson m.fl. 2015

¹¹ Röös m.fl. 2020

¹² Lindahl och Jonell 2020

Tabell 1: klassificering av möjliggörare

Typ av möjliggörare	Beskrivning	Källa
Kategorisering av möjliggörare		
Administrativa	T.ex. lagligt bindande normer, gränsvärden, teknikkrav	Persson m. fl. 2015
Dialog och samarbete	T.ex. samarbete mellan aktörer, deltagande i internationella samarbeten	Bearbetning efter Persson m.fl. 2015
Ekonomiska	T.ex. skatter, avgifter, subventioner, bidrag, handel med utsläppsätter	Persson m. fl. 2015
Forskning och utveckling (FoU)	T.ex. forskning, demonstrationsprojekt	Persson m. fl. 2015
Konsumentmakt	T. ex. politisk konsumtion, buykott	Kompletterat p.g.a. att det saknades i källorna
Kunskap och stöd	T. ex. informativa styrmedel, miljö-märkning, konsumentupplysning	Röös m. fl. 2020
Påverka konsument/medborgare	T.ex. genom nudging eller marknadsföring	Bearbetning baserad på flera av källorna
Påverka utbudet	T.ex. begränsa utbudet genom att ta bort varor från sortiment, eller att utöka utbudet av hållbart	Lindahl & Jonell, 2020
Samhällsplanering	T.ex. fysisk planering eller att investera i infrastruktur	Bearbetning efter Persson m. fl. 2015
Sprida goda exempel	Nyckelaktörer sprider goda exempel och nya berättelser	Lindahl & Jonell, 2020

Resultat

I tabellerna nedan finns 62 exempel på möjliggörare fördelat på hållbart ätande (tabell 2) hållbart semestrande (tabell 3), hållbar inredning (Tabell 4) och hållbar konsumtion generellt (tabell 5). Möjliggörare för hållbar konsumtion generellt kan ha effekt på flera områden samtidigt, eller kan påverka genom att minska den totala konsumtionens omfattning.

62 möjliggörare av hållbar konsumtion har beskrivits av forskarna. Av dessa är 21 inom området hållbart ätande, 14 inom hållbart semestrande, 17 inom hållbart inredande och 10 inom konsumtion generellt. Skuret på andra ledet är 13 administrativa styrmedel, 3 handlar om dialog och samarbete, 15 om ekonomiska styrmedel, 2 om forskning och utveckling, 10 om kunskap och stöd, 5 om att påverka konsument/medborgares val, 9 om att påverka utbudet och fyra handlar om samhällsplanering. En möjliggörare handlar om att sprida goda exempel och ingen av möjliggörarna har fokus på konsumentmakt.

Flera av möjliggörarna är hämtade från översikter såsom Röö's med flera (2020), och Dalhammar m.fl. (2022) som identifierat styrmedel för hållbar matkonsumtion respektive sällanköpsvaror. Andra kommer från publicerade och ännu ej publicerade vetenskapliga artiklar. Oftast är möjliggörarna beskrivna som möjliga framtida styrmedel, åtgärder eller förändringar. I enstaka fall är även miljöeffekterna av möjliggörarna utvärderade, till exempel för nudging och klimatoptimering av skolmåltider.

I första kolumnen i Tabell 2 finns en benämning på möjliggöraren. I andra kolumnen finns en kort sammanfattning av hur möjliggöraren beskrivits i programmets

publikationer och manuskript. Den tredje kolumnen, ”exempel på implementering” ger en hänvisning till om möjliggöraren implementerats i någon kontext, om det finns en diskussion om möjlig utformning, eller om det finns liknande möjliggörare på något annat område. Exempelen är i första hand hämtade från programmets forskning och i vissa fall kompletterade med länkar med mer information. Avsikten med exemplen är att de ska fungera som inspiration, och de bör inte betraktas som rekommendationer till utformning. Snarare bör exemplen öppna upp diskussionen kring olika möjliga utformningar.

Möjliggörare för hållbart ätande

Fotograf: Blair Fraser

Tabell 2: Möjliggörare för hållbart ätande

<i>Möjliggörare</i>	<i>Beskrivning</i>	<i>Exempel på implementering</i>
Administrativa		
Krav på förbättrad hållbarhet	Succesivt ökade krav ställs på att livsmedel som säljs i dagligvaruhandeln ska vara hållbara, exempelvis genom mål/krav som rör klimat, biologisk mångfald, hälsa och sociala aspekter. ¹³ Kan genomföras som statligt styrmedel men även som företagsinternt verktyg och frivilliga branschöverenskommelser. ¹⁴	Krav på förbättrad hållbarhet för matvaror är nytt, men inom bilsektorn används liknande styrning. Krav på maxutsläpp från bilar används i till exempel i USA, kombinerat med sanktioner om det ej uppnås, samt inom EU. ¹³
Reglering av marknadsföring	Reglering och/eller begränsning av marknadsföring av ohälsosamma eller ohållbara livsmedel. ¹³	Ett fåtal länder har begränsning av marknadsföring av ohälsosamma produkter, t.ex. Chile där vissa produkter med högt kaloriinnehåll inte får marknadsföras till barn under 14 år. ¹³
Dialog och samarbete		
Koordinera värdekedjan	Utökad samverkan mellan aktörer i alla led i livsmedelskedjan för att stärka möjligheterna för att i större skala ställa om konsumtionen till hållbart. ¹⁵ Exempelvis genom forum för dialog mellan aktörer.	Exempelvis har 15 stora aktörer på den svenska livsmedelsmarknaden gått ihop i initiativet " hållbar livsmedelskedja ".
Icke-polariserande kommunikation	Skifta språkbruk i kommunikationen kring hållbara produkter för nå en bredare målgrupp. ¹⁵ Till exempel att fokusera på smak och undvika polarisering mellan exempelvis animalie- och växtbaserade kost.	Till exempel att inte fokusera på vilka råvaror som ingår i maten utan att den smakar bra, och att motverka polarisering genom samverkan. ¹⁵
Ekonomiska		
Skatter på ohållbar mat	Införa skatter på mat som är miljöbelastande och som påverkar hälsan negativt, vilket innebär en prishöjning för konsumenten. Syftet är att minska konsumtionen och därmed motverka negativa effekter. ¹³	Skatter för att minska negativa hälsoeffekter för mat är relativt vanliga, exempelvis på alkohol och tobak, men även sockerskatt är en förkommande åtgärd. Köttskatt för att minska utsläpp är ett väl undersökt styrmedel men har ej ännu implementerats. ¹³

¹³ Röös m.fl. 2020

¹⁴ Danielsson 2020

¹⁵ Svenfelt och Callmer 2021

Subventioner på hållbar mat	Subventionera mer hållbara livsmedel och därmed sänka priset för konsumenten. För att få en positiv effekt behöver subventioner på hållbar mat utformas så att de ersätter mindre hållbara alternativ och inte ökar den totala konsumtionen. ¹⁶	Subventioner på mer hållbara varor kan kombineras med höjd skatt eller avgift på ohållbar vara. Liknande bonus-malus system finns för bilar. ¹⁷
Prisökning genom att ta bort subventioner	Ta bort subventioner på miljöbelastande produkter så att priset ökar. Till exempel mjölksubventioner för skolor och förskolor. ¹⁶	EU distribuerar årligen cirka 100 miljoner Euro i så kallad "skolmjölkspeng" för att främja distributionen av mjölk till skolbarn. ¹⁸
Konsumtionsrätter för kött	Reglera köttkonsumtionen genom att dela ut konsumtionsrätter för kött till konsumenten. På så sätt regleras den totala volymen kött som säljs, konsumenten kan välja att nyttja sin konsumtionsrätt eller att sälja den vidare. ¹⁶	Ett system med konsumtionsrätter för kött liknas vid EU ETS, med utdelning av utsläppsrätter och möjlighet att sälja utsläppsrätter vidare på en marknad. ¹⁶
Stöd till svensk växtproteinproduktion	Möta ökad efterfrågan på växtbaserat protein genom stöd till företagare i produktionsledet. Till exempel genom att större aktörer garanterar inköp på en miniminivå, eller genom kontrakt med svenska lantbrukare, eller genom ekonomiskt stöd för produktion av växtprotein. ¹⁹	På liknande sätt stöttar den nederländska regeringen " Green protein alliance ", en sammanslutning av bland annat matvarukedjor och livsmedelsproducenter.

Kunskap och stöd

Negativ märkning	Matvaror har negativ märkning som signalerar om varan har hög miljöpåverkan eller är förknippad med hälsorisker. ¹⁶	Exempelvis Chile har infört ett system med varningssymboler på matvaror med ett ohälsosamt högt innehåll av fett, socker, salt och kalorier. ¹⁶ I Sverige har t.ex. Max Burgers infört negativ klimatmärkning vad gäller CO ₂ -utsläpp på burgarna i sin meny.
Positiv märkning	Positiv märkning signalerar om varan uppnår ett miljö- eller hälsokriterium. Positiv märkning kan genomföras på frivillig basis och genom överenskommelser. Märkning kan påverka genom att	Positiv märkning finns idag i en rad former, frivilliga märkningar med egna certifierande organisationer som KRAV, EU:s certifiering av ekologiska varor, samt svenska

¹⁶ Röös m.fl. 2020

¹⁷ Regeringen 2021a

¹⁸ Europeiska kommissionen, webbinformation

¹⁹ Svenfelt och Callmer 2021

	producenterna förändrar sin produktion för att kunna miljömärkas och genom att märkningen förändrar konsumenternas val. ²⁰	statens frivilliga nyckelhålsmärkning på matvaror som når hälsokriterier. ²⁰
Utbildning av skolkockar och andra nyckelaktörer	Utbildning i hållbar matlagning för förskole- och skolkockar och andra aktörer kan vara en viktig pusselbit i att överbygga begränsade färdigheter att laga god, hälsosam och växtbaserad/klimatanpassad mat, och bidra till ett skifte till en hållbar matkonsumtion. ²¹	I Sverige finns det ett flertal initiativ riktade mot att öka kunskapen om vegetarisk matlagning och hållbara matvaror, exempelvis projektet Vego i världsklass där vegetariska menyer för atleter utvecklats.
Konsumentguider och kostråd	Samla information om hållbar/ohållbar konsumtion på exempelvis en hemsida för intresserade konsumenter. Konsumentguider och kostråd antas användas i begränsad omfattning, men kan tillhandahålla lättillgänglig information. ²⁰	Många exempel finns med olika avsändare. Till exempel WWF:s matguide för hållbart kött, fisk och vego, och Livsmedelsverkets kostråd som ger vägledning för hälsosam mat, och i viss utsträckning redovisar miljöaspekter.
Obligatorisk miljödeklaration	Krav på att producenter informerar konsumenter om den miljöpåverkan och utsläpp som varan/tjänsten ger upphov till. ²⁰	Ett exempel är EU:s obligatoriska energimärkning av vitvaror. Ett svenskt exempel är ett lagförslag för att ställa krav på klimatdeklaration vid försäljning av flygresor. ²²
Utveckla pedagogiska verktyg	Utveckla pedagogiska verktyg som kan hjälpa lärare att öka elevers kunskap om matens miljöpåverkan och förståelse för hållbart ätande. ²⁰	En rad initiativ har utvecklats i Sverige för att stödja pedagoger i att utbilda elever i matens miljö- och hälsopåverkan, exempelvis Livsmedelsverkets " Hej skolmat "

Påverka konsument/medborgares val

Nudging	Försäljningsställen kan utforma valsituationen (ex. hur olika varor placeras) på ett sådant sätt att ett visst beteende uppmuntras för att få konsumenten att göra mer hållbara val. ²³	Till exempel att använda standardval, default, som besparar konsumenten ett aktivt val. Restaurangen K-märkts lunchbuffé serveras till exempel "bakfram", med gröna rätter först och kött, fisk och fågel sist, vilket får gästerna att äta mer grönt.
----------------	--	--

Påverka utbudet

²⁰ Rööf m.fl. 2020

²¹ Parekh och Klintman 2020

²² Regeringen 2021a

²³ Forskning om nudging i digitala menyer har i programmet bedrivits under ledning av professor Andreas Nilsson, Göteborgs Universitet. Artikeln är ännu ej publicerad men kommer att ligga på sustainableconsumption.se när den finns tillgänglig.

Klimat-optimering av offentliga måltider	Arbeta med klimatoptimering av offentliga måltider så att de blir näringsriktiga, klimatsmarta och inte kostar mer, vilket kan skapa möjlighet för hållbara matvanor. ²⁴	Klimatsmarta och näringsriktiga skolluncher har testats i flera skolor. En hållbar meny skapad med verktyget Optimat, hade 40 procent lägre klimatpåverkan, efterliknande den vanliga skolmaten och under testperioden åt eleverna inte mindre och slängde inte mer mat. ²⁵
Samarbeten med skolor	Skapa samarbeten med skolor och andra offentliga institutioner och verka för att utforma menyer med ökad andel vegetarisk mat eller miljöanpassad mat. ²⁶	Exempelvis bedriver WWF One Planet Plate , en certifiering av måltider för måltidsleverantörer.
Försäljning i parallella kanaler	Utbud av mer hållbara matvaror i fler kanaler för att följa trender i samhället. Kan kombineras med åtgärder för att minska konsumtion av ohållbar mat. ²⁷	Till exempel kan producenter av vegoprodukter samarbeta med restauranger fokusera på att sälja sina produkter som ingrediens i restaurangmåltider om människor äter mer ute. Ett exempel är O'Learys samarbete med Oumph för att skapa nya rätter.
Strategisk planering för förbättrat utbud	Strategisk planering som involverar till exempel detaljhandel, inköpare och säljare för att öka utbudet och göra det lättare hitta att mer hållbara produkter. ²⁸	Till exempel genom utformning av butiker och butikshyllor, eller utarbetande av strategier för distribution och tillgång i hela landet. ²⁸
Valredigering	Valredigering (choice editing eller choice architecture) angränsar till nudging, men kan utformas så att vissa sämre alternativ tas bort ur sortimentet så att de inte alls finns som val för konsumenter. ²⁹	Ett exempel som genomförts i form av reglering är förbudet mot att tillverka energikrävande glödlampor så att de inte saluförs. Men även med andra metoder skulle de mest miljöbelastande livsmedlen kunna tas bort ur sortimentet, till exempel genom branschöverenskommelser.

²⁴ Forskning om klimatoptimering av skolmåltider pågår i programmet, under ledning av kommundoktorand Erik André. Resultaten är ännu ej publicerade men [en film om projektet](#) finns publicerad.

²⁵ Eustachio Colombo m.fl 2020

²⁶ Parekh och Klintman 2020

²⁷ Parekh och Svenfelt 2022

²⁸ Svenfelt och Callmer 2021

²⁹ Dalhammar, Mont och Lehner 2022

**Möjliggörare för
hållbart semestrande**

Tabell 3: Möjliggörare för hållbart semesterland

<i>Möjliggörare</i>	<i>Beskrivning</i>	<i>Exempel på implementering</i>
Administrativa		
Flygrätter	Konsumtionen regleras genom att dela ut utsläppsrätter till konsumenten, i detta fall för flygresor, för att minska utsläppen från flygandet. ³⁰	Ett system med individuella utsläppsrätter liknas ibland vid EU:s utsläppshandelssystem (ETS). På liknande sätt kan skulle individuella utsläppsrätter kunna användas eller säljas vidare.
Inblandning av biobränsle i flygbränsle	Inblandning av biobränsle i flygbränsle. Exempelvis med tidsatta kvoter för hur stor andel biobränsle som måste blandas in. ³¹	Sverige har sedan 1 juli 2021 infört reduktionsplikt för flygfotogen vilket innebär att leverantörer av flygfotogen ska minska utsläppen genom att blanda in biodrivmedel. ³²
Regler för tjänsteresor	Minska antalet långväga tjänsteresor av exempelvis offentliganställd personal genom att sätta upp mål och riktlinjer för minskat affärsflyg, teknik för distansmöten och individuell bonus för minskat flygande. ³³	Piteå kommun har introducerat en extra intern debitering vid flygresor, där de avsatta medlen går till utsläppsminskande projekt inom kommunen. ³³
Ekonomiska		
Bonus-malus system för flyg och tåg	Införa ett system med en integrerad flyg-tågskatt, där ökade skatter (malus) på flygresor används för att rikta subventioner (bonus) till tågresor. ³⁴	Liknande bonus-malus system finns för bilar. ³⁵
Flygskatt	Flygskatten kan höjas rejält för att minska flygandet. Det är till exempel möjligt att införa skatt på flygbränsle för internationella flygningar mellan två, och flera, länder genom bilaterala överenskommelser eller att höja dagens flygpassagerarskatter som är baserade på flygresans	Skatt på flygbiljetter har varit införda i Storbritannien sedan 1994 och Sverige införde en skatt på flygbiljetter under 2018. ³¹ Skatter på flygbränsle är ovanligt, men ett exempel är Norge som beskattar flygbränsle på inrikesresor. ³⁰

³⁰ Larsson m.fl. 2020

³¹ Larsson m.fl. 2019

³² Infrastrukturdepartementet 2020

³³ Elofsson m.fl. 2017

³⁴ Curtale m.fl. (manuskript). Forskning inom programmet som ännu ej publicerats, men kommer att ligga på sustainableconsumption.se när den finns tillgänglig

³⁵ Transportstyrelsen webbinformation

	längd. ³⁶ Flygskatt kan kombineras med subventioner till förnyelsebara flygbränslen. ³⁷	
Frequent flyer tax	Införa en stegrande flygskatt där den som reser med flyg beskattas mer för varje resa som genomförs under ett år. En möjlig utformning är att alla medborgare betalar dagens låga nivåer på den första flygresan, men för ytterligare flygresor så ökar kostnaden. ³⁸	Frequent Flyer tax har föreslagits från flera håll, exempelvis New Economics Foundation . Det finns ännu inga praktiska exempel på implementering.
Ta bort klimatskadliga subventioner till flyget	Exempelvis kan kommuner och regioner ta bort lokalt finansiellt stöd till flygplatser. ³⁹	2019 beräknades driftstödet från staten till icke-statliga flygplatser uppgå till 150 miljoner kronor, tillsammans med kommunala bidrag på cirka 240 miljoner kronor. ⁴⁰

Kunskap och stöd

Internationellt bokningssystem för tågresor	Förenkla bokningsmöjligheter för långväga resande med tåg. Kan även kombineras med rättigheter för resenären vid missade anslutningar eller förseningar. ⁴¹	SJ erbjuder sedan sommaren 2021 möjlighet att boka resor ut i Europa längs en rad linjesträckningar, men har exempelvis inte skyldigheter vid missade anslutningar. ⁴²
Obligatorisk miljödeklaration för långväga resor	Krav på att producenter informerar konsumenter om den miljöpåverkan och utsläpp resan ger upphov till. ⁴³	För exempel se obligatorisk miljödeklaration för mat.

Påverka konsument/medborgares val

Prova-på-kampanjer för nattåg	Erbjudanden, med exempelvis värdecheckar, kan riktas mot nya kundgrupper för att öka tågresandet. Resenärer som tidigare provat på att åka nattåg är mer positiva till nattåget som resealternativ. ⁴¹	Kampanjer skulle exempelvis kunna utformas så att tomma platser i sista-minuten erbjuds till ett kraftigt rabatterat pris och annonseras på sidor som normalt erbjuder paketresor för flyg. ⁴¹
--------------------------------------	---	---

Påverka utbudet

³⁶ Larsson m.fl. 2019

³⁷ Matti m.fl. 2022

³⁸ Larsson m.fl. 2020

³⁹ Elofsson 2019

⁴⁰ Trafikanalys 2019

⁴¹ Curtale m.fl (manuskript). Forskning inom programmet som ännu ej publicerats, men kommer att ligga på sustainableconsumption.se när den finns tillgänglig

⁴² SJ 2021a

⁴³ Ekvall m.fl. 2022

Erbjuda bekvämare tågresor	Satsa på att erbjuda bekvämare långväga resor med tåg. Exempelvis komfortablare sitt- och sov möjligheter på tåg. Tillval med måltider, bekvämare vänthallar eller enkla anslutningsresor. ⁴⁴	Exempelvis den österrikiska tågoperatören ÖBB har beställt nya nattågsvagnar. ⁴⁵
Etablera nya nattågslinjer	Etablera nya och moderna nattåg, samt nattåg på fler linjer. ⁴⁴ Det kan genomföras exempelvis genom subventioner för att öka lönsamheten att driva nattåg, eller att upphandla eller köpa nya nattåg. ⁴⁶	Exempelvis österrikiska ÖBB expanderar sin verksamhet med nya linjer mellan flera europeiska storstäder. ⁴⁷
Attraktiva direktlinjer med tåg	Satsa på direktlinjer med nattåg till attraktiva resmål, så som större europeiska städer eller semesterorter. ⁴⁴	Till exempel har SJ har upphandlats att från och med andra halvan av 2022 erbjuda nattåg Stockholm-Hamburg, under större delar av året. ⁴⁸

Samhällsplanering

Investering i tåginfrastruktur	Investera i utbyggnad av snabbtåg för att ge konsumenterna ett attraktivt alternativ till flygresande på längre sträckor. ⁴⁹	I Sverige planeras utveckling av höghastighetsbanor stegvis mellan Stockholm, Malmö och Göteborg, vilket exempelvis kan reducera restiden mellan Stockholm och Malmö med upp till 2,45 timmar. För resor ut i Europa kommer också Femern Belt-tunneln, som ska färdigställas 2029, att reducera restiden ut i Europa genom Danmark med 2,5 timmar. ⁴⁴
---------------------------------------	---	--

⁴⁴ Curtale m.fl. (manuskript). Forskning inom programmet som ännu ej publicerats, men kommer att ligga på sustainableconsumption.se när den finns tillgänglig

⁴⁵ Länk till ÖBBs egen presentation av de nya vagnarna: <https://www.nightjet.com/en/komfortkategorien/nightjet-neue-generation>

⁴⁶ Larsson m.fl. 2020

⁴⁷ Björkman 2020

⁴⁸ SJ 2021

⁴⁹ Larsson m.fl. 2020

Möjliggörare för hållbart inredande

Tabell 4: Möjliggörare för hållbar inredning

<i>Möjliggörare</i>	<i>Beskrivning</i>	<i>Exempel på implementering</i>
Administrativa		
Förbud mot kassering av oanvända produkter	Förbud mot att kassera eller förstöra osålda och funktionsdugliga produkter. ⁵⁰	Exempelvis har Frankrike redan infört förbud mot att slänga osåld mat och osålda eller återlämnade kläder. Företagen uppmanas i stället att låta produkterna gå till återbruk eller i andra hand materialåtervinning. ⁵⁰
Förbud mot planerat åldrande⁵¹	Åtgärder, till exempel förbud, för att förhindra företag sätter planerat åldrande i system. ⁵⁰	Frankrike har infört lagstiftning mot planerat åldrande, som innebär att avsiktligt planerat åldrande är en brottslig gärning. ⁵⁰
Förlängd reklamationsrätt och ändrad bevisbörda	Förlängning av tiden för allmän reklamationsrätt ⁵² och även lägga bevisbördan hos tillverkare under längre tid, vilket kan ge incitament att sälja varor med bättre kvalitet. ⁵⁰	Flera förslag finns lagda om att förlänga tidsfristen för reklamationsrätt och även att förlänga den tid då bevisbördan ligger hos näringsidkaren. ⁵⁰
Minimikrav på reparerbarhet	Minimikrav på reparerbarhet skulle exempelvis kunna innebära att produkter designas och tillverkas så att de plockas isär och lagas, att reservdelar och verktyg finns tillgängliga. ⁵⁰	För vissa varugrupper finns redan krav på reparerbarhet i EU:s Ekodesigndirektiv. ⁵⁰
Dialog och samarbete		
Skapa partnerskap med andra företag för att utveckla eller inskaffa tjänster	Företag kan ingå i partnerskap med andra aktörer för att utveckla eller införskaffa tjänster som man behöver för att utveckla hållbara affärsmodeller för hållbar heminredning. ^{53, 54}	Ett exempel på partnerskap är att ett företag som hyr ut möbler samarbetar med ett logistikföretag för att sköta utlämning och hämtning av uthyrda möbler. ⁵⁴
Ekonomiska		
Bonus-Malus system för heminredning	Produkter med låg miljöbelastning och lång	Liknande bonus-malus system finns för bilar. ⁵⁵

⁵⁰ Dalhammar m.fl. 2022

⁵¹ Med planerat eller inbyggt åldrande menas en medveten process som begränsar livslängden hos produkter för att stimulera konsumtion

⁵² Den allmänna reklamationsrätten för produkter är för närvarande tre år, men efter sex månader från köpet behöver konsumenten kunna visa att felet fanns i varan vid köpet.

⁵³ Mont m.fl. 2021

⁵⁴ Schoonover m.fl. 2021

⁵⁵ Transportstyrelsen webbinformation

	livslängd stimuleras genom en lägre avgift, samtidigt som varor med en högre miljöbelastning och kortare livslängd får högre avgift (till exempel genom att momsén differentieras). ⁵⁶	
Produkt pant	Ett pantsystem för produkter som inte lagas eller återbrukas efter användning. Pantén kan öka möjligheter att produkten kan samlas in och återvinnas, återanvänds eller repareras. ⁵⁶	Pantsystem kan utformas på olika sätt och för olika produktgrupper. ⁵⁶
Reparationscheckar och reparationsfonder	Konsumenter får tillgång till reparationscheckar och kan lösa in dem för att sänka priset på reparationer eller uppgraderingar av produkten. ⁵⁶	Till exempel införde Wien år 2020 ett system med reparationscheckar, de omfattar bland annat möbler, hemelektronik och vitvaror. ⁵⁶
Skatteavdrag/ subventioner för hållbara tjänster	Skatteavdrag eller subventioner för mer hållbara konsumtionsformer såsom uthyrning av privat egendom eller reparationstjänster för att öka lönsamheten och i förlängningen snabba på utvecklingen. Kan ske exempelvis genom sänkt skatt eller moms. ^{56,57}	Regeringen har lagt fram förslag om att från den 1 juli 2022 sänka momsén på vissa reparationstjänster, från 12 till 6 procent. ⁵⁸
Subventionera secondhand-försäljning	Subventionera second hand-försäljning för att öka lönsamheten och i förlängningen snabba på utvecklingen. ⁵⁶ Kan exempelvis ske genom slopad moms, eller genom former av kommunalt stöd i form av att finansiera lokaler för second handförsäljning. ⁵⁹	ReTuna återbruksgalleria i Eskilstuna är ett exempel på hur kommuner kan ta en aktiv roll i att främja second hand-försäljning och återbruk.

Forskning och utveckling

⁵⁶ Dalhammar m.fl. 2022

⁵⁷ Singh m.fl. 2019

⁵⁸ Regeringen 2021b

⁵⁹ Mont m.fl. 2021

Nya affärsmodeller för hållbar heminredning	Utveckla nya affärsmodeller som bygger på cirkulära flöden, leasing och uthyrning. Dessa kan minska miljöpåverkan och skapa nya värden för konsument. ⁶⁰	Exempel på framgångsrika affärsmodeller för hållbar inredning är till exempel företag som återanvänder material eller använder återvunnet material, företag som hyr ut möbler i stället för att sälja eller företag som inreder med/säljer second-handmöbler. ⁶⁰
Utforma affärsmodeller för att minska företags- och konsumentbarriärer	Att förstå vanliga barriärer som hållbara affärsmodeller möter, både från företags ⁶¹ och konsumenters ⁶² perspektiv kan hjälpa företag att designa affärsmodeller som minskar eller överkommer dessa barriärer.	Exempelvis kan uthyrande företag tillverka sina egna produkter vilket ger dem bättre inflytande över produktens design. En affärsmodell kan också vara att tillhandahålla plattformen för hyrande av produkter som ägs och tillhandahålls av andra för att slippa lagringsproblem. Att ha en försäkring på det som hyrs ut kan göra att kunderna vågar hyra utan att vara oroliga för att ha sönder eller skada något. ⁶¹

Kunskap och stöd

Märkning av livslängd och reparerbarhet	Information på produkter så att förväntad livslängd och möjlighet att reparera framgår. Det kan exempelvis genomföras som en obligatorisk märkning. ⁶³	Inom EU finns förslag om att införa obligatorisk märkning och EU-kommissionen utreder möjligheten att sådan information ska kunna ingå i ett s.k. produktpass, ett digitalt pass med information som följer med produkten. ⁶³
--	---	--

Påverka konsument/medborgares val

Koppla nya affärsmodeller till bekanta koncept	Koppla ihop affärsmodeller och utbud som är nytt för konsumenter med något som de känner igen. ⁶¹	Exempelvis kan ett företag som hyr ut sängkläder och handdukar till hushåll kommunicera det som "en hotellupplevelse i hemmet". ⁶¹
Marknadsföring i linje med konsumenters drivkrafter	Företag kan lyfta andra aspekter än hållbarhet i marknadsföring av nya hållbara affärsmodeller. ^{61,62}	Hållbarhet behöver inte framhävas som det inte är en primär drivkraft, i stället kan aspekter som bekvämlighet, innovation, ekonomi eller samhörighet vara mer lockande. Till exempel att uthyrningsföretag för heminredning framhåller fördelen att inte behöva transportera möbler vid flytt. ⁶¹

⁶⁰ Mont m.fl. 2020

⁶¹ Schoonover m.fl. 2021

⁶² Borg m.fl. 2020

⁶³ Dalhammar m.fl. 2022

Samhällsplanering

Planering som möjliggör delning	Nya sätt att planera som förbättrar möjligheter för delningsekonomi, dvs att låna och byta till exempel möbler, heminredning och verktyg för reparation. Det kan till exempel handla om gemensamma ytor för delning och reparation eller prylbibliotek att låna i stället för att äga. ⁶⁴	Ett exempel är Sege park en ny stadsdel i Malmö stad, som ska vara en testbädd för delning med till exempel delningsbibliotek och reparationsnav.
Öppna verkstäder för reparation och återbruk	Stötta gör-det-själv-verkstäder i staden genom att exempelvis initiera pilotverksamheter eller stödja ideella organisationer som vill driva denna typ av verksamhet. ⁶⁵	Fixoteket är ett exempel där Göteborg stad drivit ett pilotprojekt med lokaler runt om i staden där medborgarna gratis själva kan reparera och återbruka saker. ⁶⁵

⁶⁴ Dalhammar m.fl 2022

⁶⁵ Bradley och Persson 2022

Möjliggörare för hållbar konsumtion generellt

Tabell 5: Möjliggörare för hållbar konsumtion generellt

<i>Möjliggörare</i>	<i>Beskrivning</i>	<i>Exempel på implementering</i>
Administrativa		
Arbetstidsförkortning	Skapa möjlighet för anställda att gå ner i arbetstid, med motsvarande lönesänkning. Det kan innebära att även andra än småbarnsföräldrar och studerande får rätt att arbeta deltid. Arbetstidsförkortning kan öka välbefinnande. ⁶⁶ Det är än så länge osäkert om det också kan minska konsumtion och miljöbelastning. ⁶⁷	Göteborg stad införde 2015 "rätt till heltid med möjlighet att arbeta deltid", så att anställda i Göteborg stad ges goda möjligheter att gå ner i arbetstid om de önskar. ⁶⁸
Lokala och regionala koldioxidbudgetar	Införa lokala eller regionala koldioxidbudgetar som verktyg för att sätta fokus på begränsningar och tillräcklighet. ⁶⁹	Lokala koldioxidbudgetar har beräknats fram för en rad kommuner och regioner i samarbete med forskare på Uppsala universitet. ⁶⁹ Exempelvis Västra Götalandsregionen har antagit en regional koldioxidbudget. ⁷⁰
Mål för konsumtionsbaserade utsläpp	Sätta mål för konsumtionsbaserade utsläpp där även utsläpp utanför Sveriges gränser räknas in. ⁶⁹	Miljömålsberedning har fått i uppdrag att föreslå en samlad strategi för att minska klimatpåverkan från konsumtionen, och har föreslagit mål för konsumtionsbaserade utsläpp. ⁷¹ Flera svenska kommuner och regioner har redan antagit former av konsumtionsmål för minskade utsläpp. ⁶⁹
Styra mot alternativa välfärdsått	Alternativa välfärdsått kan bidra till att revidera föreställningar om vad som anses som "ett gott liv". Det kan innebära att använda indikatorer som omfattar ökad livskvalitet, hälsa,	Exempelvis introducerade den tidigare regeringen femton ått på välstånd som belyser ekonomiska, miljömässiga och sociala aspekter av livskvalitet som komplement till BNP i ekonomiska vårpropositionen 2016/17. ⁷³ Även Västra

⁶⁶ Persson m.fl. 2021

⁶⁷ Handler och Nilsson Alarçon 2021

⁶⁸ Larsson m.fl. 2021

⁶⁹ Callmer och Bradley 2021

⁷⁰ Västra Götalandsregionen 2021

⁷¹ Miljödepartementet 2020; Miljömålsberedningen 2022

⁷³ Regeringen 2017

utbildning och jämlikhet i stället för till exempel BNP.⁷²

Götalandsregionen har utrett alternativa välfärdsåtgärder.⁶⁹

Ekonomiska styrmedel

Klimattullar

Tull kan införas på varor importerade från länder som inte har en viss miniminivå på klimatpolitiken.⁷⁴

EU-kommissionen har antagit ett förslag om klimattullar ([Carbon boarder adjustment mechanism](#)) för att sätta ett pris på en rad utvalda produkter, men denna lagstiftning är ej ännu implementerad.

Kunskap och stöd

Klimatberäkningar för konsumenter

Utveckla verktyg som räknar ut individuell klimatpåverkan från konsumtion och som även kan ge inspiration till att leva mer hållbart.^{75,76}

Svalna är ett exempel på en klimatkalkylator som räknar ut individers utsläpp med hjälp av transaktionsdata, genom att koppla Svalnas app-baserade kalkylator till ett bankkonto.⁷⁷

Påverka konsument/medborgares val

Tillräcklighetskampanjer

Bedriva kampanjer som uppmanar till återbruk och minskad konsumtion.⁷⁸

Svenska Naturskyddsföreningen lanserade exempelvis 2018 kampanjen "[Fixa grejen](#)" för att sprida kunskap om hur personer själva kan laga prylar i stället för att köpa nytt. Flera kommuner har deltagit i kampanjen Minimeringsmästarna där medborgare tävlar i avfallsminimering och hållbar konsumtion.⁷⁹

Påverka utbudet

Tillräcklighet som affärsmodell

Företag kan använda tillräcklighetsprinciper i sin affärsmodell och arbeta för att 1) undvika konsumtion, 2) minska konsumtion samt i tredje hand 3) verka för återanvändning.⁸⁰

Det finns flera företag som anammat modellen och sätter undvika konsumtion före ökad försäljning av nya varor, ett exempel är Patagonia.⁸¹

Samhällsplanering

⁷² Dalhammar m.fl. 2022

⁷⁴ Larsson och Nässén 2019

⁷⁵ Barendregt m.fl. 2020

⁷⁶ Björn-Hansen m.fl. 2020

⁷⁷ Andersson, 2020

⁷⁸ Persson och Klintman 2021

⁷⁹ Callmer och Bradley 2021

⁸⁰ Bocken m.fl. 2020

⁸¹ Bocken och Short 2016

Utveckla icke-kommersiella mötesplatser

Utveckla befintliga och/eller nya icke-kommersiella mötesplatser för att på så vis skapa bättre infrastruktur för social ekonomi, delande, samskapande, återbruk och innovation.⁸²

Exempelvis initiativet med gör-det-själv-verkstäder i Göteborg ("[Fixoteken](#)") har haft som bieffekt att lokalerna blivit sociala mötesplatser där andra aktiviteter som leksaksbibliotek, matsvinnräddning etc. kan ta plats.⁸²

Sprida goda exempel

Dela framgångsrika affärsmodeller

Lyfta fram exempel på företag och organisationer som arbetat framgångsrikt med hållbara affärsmodeller.⁸³

Skapa underlag eller forum där exempel på hållbara affärsmodeller kan delas. Exempelvis [Ellen MacArthur stiftelsen](#) sammanställer exempel på företag som arbetar med hållbara affärsmodeller och verkar för att föra företag samman.

---

⁸² Bradley och Persson, 2022

⁸³ Mont m.fl. 2021

Avslutande reflektion

Den här rapporten har haft ambitionen att samla den forskning inom Mistra Sustainable Consumption som har undersökt hur hållbar konsumtion skulle kunna möjliggöras.

Resultatet är en samling exempel, en sorts verktygslåda med idéer, som kan användas som inspiration för aktörer som arbetar med möjliggörande av hållbar konsumtion. I den här sammanställningen har vi bara beskrivit möjliggörarna, för att visa på bredden och hur många alternativ som finns att ta tag i för de aktörer som har viljan och möjligheten. I de publikationer som citeras i tabellerna finns mer fördjupade beskrivningar av de olika möjliggörarna. I vissa av publikationerna har somliga möjliggörare lyfts fram som förslag, medan andra mer kan karaktäriseras som idéer. Det innebär att exemplen i tabellerna ovan ska ses just som exempel, och inte som något som forskarna rekommenderar ska införas utan vidare analys. I de bakomliggande publikationerna finns ofta en analys av både fördelar och nackdelar med möjliggöraren.

Det framgår heller inte i denna sammanställning vilken effekt möjliggörarna kan få och i vilken grad de skulle kunna bidra till hållbar konsumtion. Det är frågor som är svåra att besvara, eftersom det kommer att bero på många faktorer, till exempel till vem och vilka grupper möjliggörarna riktas, och vilka det är som agerar för att genomföra dem och vad som händer i politiken, näringslivet och omvärlden. Det finns dock rapporter inom programmet som visar på miljöpotentialer om konsumtionen skulle ställas om fullt ut så att konsumtionen är hållbar, oavsett vilka

möjliggörare som har åstadkommit det. Carlsson-Kanyama m.fl.⁸⁴ visar att till exempel att övergå till koldioxidsnåla produkter och tjänster för mat, semester och inredning, som redan finns tillgängliga på marknaden och inte innebär några kostsamma investeringar kan leda till totala minskningar av växthusgasutsläpp från konsumtionen på 36–38%. I en annan rapport har forskarna⁸⁵ tagit fram scenarier där de visar på hur långt Sverige kan komma på vägen med att uppnå klimatmål och minskade utsläpp från konsumtionen genom olika förändringar. Rapporten visar att det behövs både tekniska förändringar både i Sverige och resten av världen, och kraftiga minskningar av flygande, bilåkande, konsumtion av nötkött och mejeriprodukter, för att nå utsläppsnivåer som ligger i linje med målen i Parisavtalet. För att uppnå detta skulle mycket kraftfulla styrmedel och åtgärder behövas. Inom programmet finns också forskning kring vilka aspekter som kan behöva beaktas om möjliggörare ska kunna införas. Det kan exempelvis handla om vilket stöd vissa av förslagen kan tänkas få från allmänheten, och viktiga faktorer har visat sig vara om styrmedlet upplevs som rättvist och effektivt⁸⁶. Ett annat exempel är att forskning om cirkulära affärsmodeller som bygger på att hyra, reparera och dela visar att miljöargument inte är det bästa argumentet, utan de marknadsförs kanske mest framgångsrikt med budskap om bekvämlighet och hur det kan förenkla livet för kunden⁸⁷.

62 möjliggörare är beskrivna i tabellerna i denna rapport. En stor del av dem är

⁸⁴ Carlsson-Kanyama m.fl. 2021

⁸⁵ Morfeldt m.fl. 2021

⁸⁶ Matti m.fl. 2021

⁸⁷ Borg m.fl. 2020, Schoonover m.fl. 2021

administrativa och ekonomiska möjliggörare. Ofta är de i bakgrundsrapporterna beskrivna som att offentliga aktörer på nationell eller mellanstatlig nivå som staten eller EU, är tänkta som genomförare, och då kallas de ofta styrmedel (policy instruments). Arbetet med workshops om scenarier, visioner och färdplaner mot hållbar konsumtion har dock visat att det kan vara olika aktörer som genomför möjliggöraren i olika omvärldsutvecklingar. Exempelvis kan det i en utveckling med oroligheter i världen bli viktigare med lokala och regionala institutioner och aktörer, och i en politisk kontext där reglering är svårt att driva igenom kan näringsliv och civilsamhälle vara viktigare⁸⁸. Sådant som nu är formulerat som politiska styrmedel kan även genomföras på frivillig basis och med hjälp av branschöverenskommelser, som till exempel att butiker kan påverka utbudet genom att ta bort de mest ohållbara produkterna ur sortimentet.

Flera möjliggörare som identifierats i programmet har också fokus på att påverka utbudet snarare än att påverka konsumentens val. Detta kan vara en följd av programmets grund i teorier kring sociala praktiker, som innebär att förklaringar till hur människor äter, inreder och semester ses som komplexa. Det är långt ifrån så enkelt som att hållbar konsumtion handlar om individuella och välinformerade val, utan sammanhanget, strukturen och förutsättningarna i form av t.ex. färdigheter och utbud behöver tas med. Det innebär att strukturer måste skapas som ger bättre förutsättningar för hållbara konsumtionspraktiker som samverkar med människors sociala behov, av gemenskap och konstruktion av identiteter⁸⁹.

För ätande, som är det område där det finns flest möjliggörare, finns också en del möjliggörare som har fokus på kunskap och stöd, till exempel information.

Miljöinformation som ensam möjliggörare av hållbar konsumtion är omdiskuterat och forskning har tidigare visat att det är otillräckligt verktyg⁹⁰. Information kan dock fungera bra i kombination med andra typer av möjliggörare, men ett ensidigt fokus på information riskerar att missa målet.

Det finns bara några få möjliggörare är inriktade på forskning och utveckling. De som finns har att göra med att exempelvis utveckla affärsmodeller, men ny forskning har inte varit i fokus. Detta kanske kan ha att göra med att förslagen kommit fram i ett forskningsprogram, som redan har fokus på omställning till hållbar konsumtion. Något som helt saknas bland möjliggörarna är sådana som är inriktade på konsumentmakt. I programmets fortsatta forskning kommer vi att även undersöka möjliggörare som kan bredda och fördjupa konsumentmakten. Det kan exempelvis handla om initiativ som påverkar samhällsklimat och offentlig debatt på så sätt att jordmånen förbättras för en hållbarhetsinriktad konsumentmakt präglad av initiativtagande som även går bortom de formaliserade möjliggörare som denna rapport beskriver.

Några möjliggörare är beskrivna för ett område men kan ofta användas på flera. T.ex. reglering av marknadsföring som är ett förslag för att möjliggöra hållbart ätande, kan lika väl användas för annan konsumtion. Ett exempel är företag som åtar sig att inte annonsera för "Black Friday".⁹¹ I flera fall finns versioner av möjliggöraren implementerade på andra områden än de som varit i fokus i programmet, men skulle

⁸⁸ Engström och Svenfelt, 2022

⁸⁹ T.ex. Klinton 2019

⁹⁰ Se till exempel Bartiaux 2008, Mont m.fl. 2013

⁹¹ Persson och Klinton 2021

kunna anpassas för att främja hållbart ätande, semesterande eller heminredande. Ett exempel är bonus-malussystemet för bilar. Det kan också vara så att vissa möjliggörare kan kombineras till paket som skapar synergier, eller införs i en viss ordning. Om detta kommer det att forskas mer på i Mistra Sustainable Consumption under åren 2022–2025.

Andra viktiga aspekter att ta in i bedömningen när möjliggörare för hållbar konsumtion ska genomdrivas är att indirekta miljökonsekvenser kan uppstå. De beror på att hushållen förändrar sin användning av tid och pengar, och det kan ge både ökad och minskad miljöpåverkan, i Sverige och

utomlands⁹². De effekter som minskar miljöpåverkan kan förstärkas, och de som ökar den kan motverkas, om möjliggörarna inte ses som isolerade åtgärder utan kan komplettera varandra.

En slutsats från den här genomgången är att det finns en stor mängd idéer att tillgå för att göra det hållbara till det vanliga sättet att leva och konsumera. I en sådan process och i forskningen behöver potentialen och konsekvenserna av olika möjliggörare utredas, och i det sammanhanget blir ansvar, det vill säga vem som ska genomföra möjliggörare, och rättvisa, det vill säga vem som påverkas och får komma till tals, mycket viktiga frågor.

---

⁹² Eggestrand och Svenfelt 2020

Referenser

- Barendregt, W., Biørn-Hansen, A. & Andersson, D. (2020). [Users' Experiences with the Use of Transaction Data to Estimate Consumption-Based Emissions in a Carbon Calculator.](#) *Sustainability*, 12(18), 7777.
- Biørn-Hansen, A. Barendregt, W. & Andersson, D. (2020). [Introducing Financial Data and Groups in a Carbon Calculator: Issues with Trust and Opportunities for Social Interaction.](#) *ICT 4S2020: Proceedings of the 7th International Conference on ICT for Sustainability*, (2020)11-17.
- Bradley, K. & Persson, O. (2022). [Community repair in the circular economy – fixing more than stuff.](#) *Local Environment*.
- Bocken, N., Smeke Morales, L. & M. Lehner (2020). [Sufficiency Business Strategies in the Food Industry – The Case of Oatly.](#) *Sustainability*, 12 (3): 824.
- Bocken, N. & Short, S. W. (2016). [Towards a sufficiency-driven business model: Experiences and opportunities.](#) *Environmental Innovation and Societal Transitions*. 18, 41–61.
- Björkman, M. (2020). [SBB och ÖBB vill utöka antalet nattåg i Europa.](#) *Järnvägsnyheter.se*
- Borg, D., Mont, O. & Schoonover, H. (2020). [Consumer Acceptance and Value in Use-Oriented Product-Service Systems: Lessons from Swedish Consumer Goods Companies.](#) *Sustainability*, 12(19), 8079.
- Brown, N.W.O., Berglund, M. & Palm, V. (2021). [Potential environmental and socioeconomic effects overseas due to the mainstreaming of sustainability-motivated niche practices in Sweden.](#) Mistra Sustainable Consumption, Rapport 1:8. Stockholm: KTH Royal Institute of Technology.
- Callmer, Å. & Bradley, K. (2021). [In search of sufficiency politics: the case of Sweden.](#) *Sustainability: Science, Practice, Policy*, p195-209.
- Carlsson Kanyama, A., Katzeff, C. & Svenfelt, Å. (2018). [Rädda maten - Åtgärder för svinnminskande beteendeförändringar hos konsument.](#) Kungliga Tekniska högskolan, TRITA-SEED--Report, 2017:05, 2018.
- Carlsson Kanyama, A., Baraka, N., Benders, R., Berglund, M., Dunér, F., Kok, R. & Lopez Losada, R. (2019). [Analysis of the environmental impacts of 218 consumption items. Greenhouse gas emissions, land use and water use per SEK and kg.](#) Mistra Sustainable Consumption, Rapport 1:4. Stockholm: KTH.
- Carlsson-Kanyama, A. & Dunér, F. (2020) [40% mindre växthusgasutsläpp från konsumtionen här och nu: Beräkningar givet förändrad konsumtion av mat, semesterande och inredning.](#) Mistra Sustainable Consumption, Rapport 1:6. Stockholm: KTH.
- Carlsson Kanyama, A., Nässén, J. & Benders, R. (2021) [Shifting expenditure on food, holidays, and furnishings could lower greenhouse gas emissions by almost 40%.](#) *Journal of Industrial Ecology* 25 (6), 1602-1616.
- Curtale, R., Larsson, J. & Nässén, J. (manuskript) *The potential of night trains to substitute flights for holidays in Europe*

- Dalhammar, C., Hartman, C., Larsson, J., Jarelin, J., Milios, L. & Mont, O. (2022). [*Avveckla köp- och-slängsambället. Fem politiska styrmedel för ökad livslängd hos konsumentprodukter.*](#) Mistra Sustainable Consumption, Rapport 1:12. Göteborg: Chalmers tekniska högskola
- Dalhammar, C., Mont, O. & Lehner, M. (manuskript). Politik och styrning för hållbar konsumtion. En forskningsöversikt
- Danielsson, F. (2020). [*Indicators for Sustainable Food Sales. A Case Study Developing a Climate Indicator for Swedish Food Retailing.*](#) Master's thesis, Chalmers University of Technology.
- Eggestrand, H. & Svenfelt, Å. (2020). [*Andra ordningens miljöeffekter - vid uppskalning av potentiellt hållbara konsumtionspraktiker.*](#) Mistra Sustainable Consumption, Rapport 1:7. Stockholm: KTH
- Ekvall, A., Larsson, J. & Nässén, J. (2022). [*Klimatsmart semestrande. Tekniska lösningar, förändrat beteende och politiska styrmedel.*](#) Mistra Sustainable Consumption, Rapport 1:15. Göteborg: Chalmers tekniska högskola.
- Elofsson, A., Smedby, N., Larsson, J., & Nässén J. (2017) [*Local Governance of Greenhouse Gas Emissions from Air Travel.*](#) *Journal of Environmental Policy & Planning*, 20:5, 578-594.
- Elofsson, A.K. (2019). [*Climate Policy for Aviation - Analyses of measures at multiple levels.*](#) Licentiatavhandling. Chalmers, Göteborg.
- Engström, E. & Svenfelt, Å. (manuskript) Färdplaner mot hållbar konsumtion. Policy brief
- Europeiska kommissionen. webbinformation: [*School scheme explained.*](#) Hämtad 20220203.
- Eustachio Colombo, P., Patterson, E., Lindroos, A.K., Parlesak, A. & Elinder, L.S. (2020) [*Sustainable and acceptable school meals through optimization analysis: an intervention study.*](#) *Nutrition Journal*. 19, 61.
- Hagbert, P., Finnveden, G., Fuehrer, P., Svenfelt, Å., Alfredsson, E., Aretun, Å., Bradley, K., Callmer, Å., Fauré, E., Gunnarsson-Östling, U., Hedberg, M., Hornborg, A., Isaksson, K., Malmaeus, M., Malmqvist, T., Nyblom, Å., Skånberg, K. & Öhlund, E. 2018. [*Framtider bortom BNP-tillväxt. Slutrapport från forskningsprogrammet 'Bortom BNP-tillväxt: Scenarier för hållbart samhällsbyggande'.*](#) KTH Skolan för Arkitektur och Samhällsbyggnad, 2018. TRITA-ABE-RPT-1835
- Handler, F. & Nilsson Alarcón, I. (2021) [*Hållbar konsumtion genom mer tid och mindre pengar: En studie i huruvida minskad arbetstid och inkomst kan möjliggöra välbefinnande inom de ekologiska gränserna.*](#) Examensarbete. KTH, Skolan för arkitektur och samhällsbyggnad (ABE), Hållbar utveckling, miljövetenskap och teknik.
- Infrastrukturdepartementet (2020) [*Reduktionsplikt ska minska flygets klimatpåverkan.*](#) Pressmeddelande från Infrastrukturdepartementet 18 december 2020.
- Kamb, A., Svenfelt, Å., Carlsson-Kanyama, A., Parekh, V., & Bradley, K. (2019). [*Att äta hållbart? En kartläggning av vad hållbar matkonsumtion kan innebära.*](#) Rapport 1:2, Mistra Sustainable Consumption. Stockholm: KTH.
- Köksal, D., Strähle, J., Müller, M., & Freise, M. (2017). [*Social sustainable supply chain management in the textile and apparel industry-a literature review.*](#) *Sustainability*, 9(1), 100.

- Larsson, J., Elofsson, A., Sterner, T. & Åkerman, J. (2019). [International and national climate policies for aviation: a review](#). *Climate Policy*, 19:6, 787-799.
- Larsson, J. Matti S., & Nässén, J. (2020). [Public Support for Aviation Policy Measures in Sweden](#). *Climate Policy*. 20:10, 1305-1321.
- Larsson, J., Björk, S., Lundberg, E., Nässén, J. & Persson, O. (2021) [Om att kunna välja förkortad arbetstid: En hållbarhetsanalys av den utvidgade deltidsrätten inom Göteborgs Stad](#). Samling ”Gothenburg Studies in Work Science” Nr 23, 2021. ISBN 978-91-87876-41-7
- Larsson, J., Morfeldt, J., Johansson, D., Rootzén, J., Hult, C., Åkerman, J., Hedenus, F., Sprei, F. & Nässén, J. (2021). [Konsumtionsbaserade scenarier för Sverige - underlag för diskussioner om nya klimatmål](#). Mistra Sustainable Consumption, Rapport 1:11. Göteborg: Chalmers tekniska högskola.
- Lehner, M., Schoonover, H., Mont, O., Bradley, K., Kamb, A., & Svenfelt, Å. (2019). [Att inreda hållbart? En kartläggning av vad hållbar heminredning kan innebära](#) Mistra Sustainable Consumption, Rapport 1:1. Stockholm: KTH.
- Lindahl, T. & Jonell, M. (2020). [Metoder för att ändra kostvanor](#). Konsumentverket, underlagsrapport 2020:4.
- Larsson J., Matti S., & Nässén, J. (2020). [Public support for aviation policy measures in Sweden](#). *Climate Policy*, 20:10, 1305-1321.
- Matti S., Larsson J., & Nässén, J. (2022) [Are Fee-and-Dividend Schemes the Saviour of Environmental Taxation?](#) *Environmental Science & Policy* 141, 181-189.
- Miljödepartementet. (2020). [Tilläggsdirektiv till Miljömålsberedningen \(M 2010:04\) – strategi för minskad klimatpåverkan från konsumtion](#). Kommittédirektiv. Dir. 2020:110
- Miljömålsberedningen. (2022) [Sveriges globala klimatavtryck](#). Delbetänkande av Miljömålsberedningen. Stockholm 2022. SOU 2022:15
- Mont, O., Lehner, M. & Schoonover, H. (2021). [Business models for sustainable consumption: Inspirational examples from the furniture and home textiles sectors](#). Mistra Sustainable Consumption, Report 1:9. KTH Royal Institute of Technology
- Oxfam. (2020). [Svensk klimatojämlighet. Bebovet av en rättvis omställning](#). Oxfam Media Briefing, 8 dec 2020.
- UN. (2015). [Adoption of the Paris Agreement](#). United Nations. 21932 (December), 32.
- Parekh, V. & Klintman, M. (2021). [The Practice Approach in Practice: Lessons for Civil Society Organizations \(CSOs\) that Work Towards Sustainable Food Consumption in Sweden](#). *Sustainable Production and Consumption* 26 (2021), 480-492.
- Parekh, V. & Svenfelt, Å. (accepted). [Mainstreaming Sustainable Eating – Key Factors According to Food Processing-Retailing Actors](#). *Sustainability: Science, practice policy*
- Patterson, E., Eustachio Colombo, P., Milner, J., Green, R. & Schäfer Elinder, L. (2021). Potential health impact of increasing adoption of sustainable dietary practices in Sweden. [BMC Public Health](#) 21(1) DOI:[10.1186/s12889-021-11256-z](#)

Persson, O. & Klintman, M. (2021). [*Framing Sufficiency: Strategies of Environmental Non-Governmental Organisations Towards Reduced Material Consumption*](#). *Journal of Consumer Culture*, March 2021.

Persson, L., Persson, Å. & Nykvist, B. (2015). [*Styrmedel och andra insatser för att minska svensk konsumtions påverkan på hälsa och miljö i andra länder*](#). Stockholm Environment Institute, Working Paper 2015-03

Persson, O., Larsson, J. och Nässén, J. (2022) [*Working less by choice: what are the benefits and hardships?*](#), *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 18:1, 81-96

Reinholdsson, T., Hansla, A, Ejelöv, E., Bergquist, M., Hedesström, M., Svenfelt, Å., & Nilsson, A. (manuskript) Nudging Green Food: The Effects of a Descriptive Norm, Top-of-Menu Position, and Cues of Emotion and Taste

Regeringen (2017) [*Proposition från Finansdepartementet. 2017 års ekonomiska vårproposition*](#). Prop. 2016/17:100. Publicerad 18 april 2017

Regeringen. (2021a) [*Förslag om klimatdeklarationer för flygresor*](#). Pressmeddelande från Infrastrukturdepartementet. Publicerad 10 september 2021.

Regeringen. (2021b) [*Sänkt moms på reparationer och slopad skatt på utbyrning föreslås i budgeten*](#). Pressmeddelande från Arbetsmarknadsdepartementet, Miljödepartementet. Publicerad 17 september 2021.

Röös, E., Larsson, J., Resare Sahlin, K., Jonell, M., Lindahl, T., André, E., Säll, S., Harring, N. & Persson, M., (2020). [*Styrmedel för hållbar matkonsumtion – en kunskapsöversikt och vägar framåt*](#). SLU Future Food Reports 13

Svenfelt, Å. & Callmer, Å. (2021). [*Växtbaserad dryck som mainstream: hinder och möjligheter*](#). Mistra Sustainable Consumption, Rapport 1.13 Stockholm: KTH.

Trafikanalys. (2019) [*Flygplatser i fokus*](#). PM 2019:6. Trafikanalys, Stockholm.

Transportstyrelsen. Webbinformation: [*Bonus malus-system för personbilar, lätta lastbilar och lätta bussar*](#). Hämtad 20220203.

Thorson, M., Larsson, J., Nässén, J., Bradley, K., Kamb, A., & Svenfelt, Å. (2019). [*Att semestra hållbart? En kartläggning av vad hållbart semestrande kan innebära*](#). Mistra Sustainable Consumption, Rapport 1:3. Stockholm: KTH.

SCB (2021) [*Växthusgasutsläpp från inhemsk efterfrågan i Sveriges ekonomi minskade 2019*](#). Statistiknyhet från SCB 2021-09-30 9.30

Schoonover, H.A., Mont, O. & Lehner, M., (2021). [*Exploring barriers to implementing product-service systems for home furnishings*](#). *Journal of Cleaner Production* 295.

Singh, J., Sung, K., Cooper, T., West, K. och Mont, O., (2019). [*Challenges and opportunities for scaling up upcycling businesses – The case of textile and wood upcycling businesses in the UK*](#). *Resources, Conservation and Recycling*, 150

SJ. (2021a) [*SJ och Omio i samarbete om tågresor till Europa*](#). Pressmeddelande, 2 juni 2021.

SJ. (2021b) [*SJ får förtroende att köra nattåg Stockholm-Hamburg*](#). Pressmeddelande, 30 augusti 2021.

Visit Sweden. (2021) [Visit Sweden får 20 miljoner till ny svemester-satsning](#). Pressmeddelande, 14 september 2021.

Västra Götalandsregionen. (2021) [Koldioxidbudget Västra Götaland 2020-2040 - ett redskap för att öka takten](#). Aktuellt miljö, vregion.se, 26 januari 2021.

FINANSIERAT AV

Om forskningsprogrammet

Denna rapport är ett resultat från fas 1 av *Mistra Sustainable Consumption* – från nisch till mainstream. Forskningsprogrammet har (2018-2021) bestått av:

Forskare från: KTH, Chalmers, Lunds universitet, Göteborgs universitet, Karolinska Institutet, Luleå Tekniska universitet, SLU och SCB. KTH är programvärd.

Samhällspartners: ICA, Oatly, Food for Progress, Max Burgers, Stena Line, Ving, Centralens Resebutik, IKEA, Hemtex, ReTuna, Konsumentverket, Naturvårdsverket, Världskulturmuseerna, Västra Götalandsregionen, Turistrådet Västsverige, Lunds kommun, Malmö stad, Göteborgs stad, Svenska Naturskyddsföreningen, Svenska Turistföreningen, Visita och Camino.